

Harrastuskaverina hevonen

*– Hevosen hyvinvointi
ratsastusharrastuksessa*

SEY

SUOMEN ELÄINSUOJELU

Sisällysluettelo

Esipuhe: Hevonen on hyvä harrastuskaveri	3	Hevonenkin voi masentua	16
Hevonen on sosiaalinen ruuhonsyöjä	4	Vihainen hevonen?	17
Hevosellakin on tunteet	5	Hyvinvoiva hevonen tarvitsee sopivat olosuhteet	19
Hevosen koulutus kestää monta vuotta	6	Hevosen hyvä perushoito	20
Hevonen opettelee ratsuksi	7	Hevonen on luotu liikkumaan	21
Hevonen oppii läpi elämänsä	8	Hevosen täytyy sopia tehtäviinsä	22
Ratsastamisen täytyy olla hevoselle motivoivaa	10	Tallin ilmapiiri vaikuttaa hevosen hyvinvointiin	23
Hevosen kanssa, ei hevosella	11	Hyvä opettaja rohkaisee	24
Tottelematon hevonen	12	Sopivasti haasteita	25
”Laiska” hevonen?	13	Varusteilla on väliä	26
Suojele hevosen suuta	14	Ratsastajan varusteet	32
Tulkitse hevosen käytöstä oikein	15	Hevosharrastajan muistilista	35

Hevonen on hyvä harrastuskaveri

Ratsastus on suosittu harrastus. Eikä ihme, sillä hevonen harrastuskaverina on kiehtova eläin. Hevonen on suuri ja vahva – ja samalla erittäin herkkä. Se on sosiaalinen ja hyväntahtoinen, helposti oppiva ja helposti myös väärin ymmärretty eläin.

Hevoselle ei ole lajityypillistä kantaa ihmistä selässään. Vaikka hevosia on jo pitkään jalostettu ratsuiksi, aiheuttaa ratsastus hevoselle monia hyvinvointiriskejä sekä fyysisesti että psyykkisesti.

Hevosharrastajalla onkin suuri vastuu hevosen hyvinvoinnista. Tärkeää on, että hevosesta vastuussa olevat henkilöt tunnistavat, milloin hevonen on jostain kipeä. Näin ei useinkaan ole. Hevonen on saaliseläimenä hyvä peittämään kipunsa. Kun hevonen yrittää ilmaista ihmiselle kipuaan, se tulkitaan usein vain hankalaksi käyttäytymiseksi, ja hevonen saa rangaistuksen. Näin ei koskaan tulisi olla.

Hevonen tulee nähdä harrastuskaverina, ei harrastusvälineenä, ja sitä täytyy myös kohdella vastaavasti. Kun ratsastusta toteutetaan hevosen ehdoilla, hevonen ei altistu psyykkisesti tai fyysisesti liian haastaville tehtäville.

Lisäksi itse ratsastus vie vain pienen osan hevosen päivästä. Muuna aikana hevosella tulisi olla mahdollisuus elää sen perustarpeet turvaavaa elämää, jossa se voi toteuttaa lajityypillisiä tarpeitaan: seurustella muiden hevosten kanssa, liikkua vapaasti ja syödä usein.

Tämän oppaan tarkoituksena on antaa ratsastusharrastajan käyttöön perustietoa hevosen hyvinvoinnin edellytyksistä harrastuksen piirissä. Ratsastajalla, oli kyse sitten ratsastuskoulun oppilaasta, hevosen omistajasta tai hoitajasta, on vastuu siitä, minkälaista toimintaa hän hyväksyy ja miten hän itse toimii.

Hevosen hyvinvointi täytyy huomioida myös opetuksessa. Ratsastuksenopettajalla on tärkeä rooli siinä, minkälaista hevosten kohtelun kulttuuria hän vie eteenpäin.

Kati Pulli
SEYn toiminnanjohtaja

Oli tallirakennus millainen hyvänsä, hevosen tulee saada liikkua ulkona mahdollisimman suuri osa vuorokaudesta. Myös tarhan koon täytyy olla riittävän suuri, ja sen tulee tarjota hevoselle turvalliset, hyvähajaiset kulkureitit ja mahdollisuus liikkua kaikissa askellajeissa, myös laukaten. Hevonen voi parhaiten, kun se saa viettää aikaa ulkona muiden hevosten kanssa.

Hevonen on sosiaalinen ruohonsyöjä

Hevonen on sosiaalinen eläin, joka tarvitsee ympärilleen muita hevosia. Jos hevonen saa valita, se käyttää suurimman osan vuorokaudesta ruoan etsimiseen ja syömiseen. Hevonen on kehittynyt liikkumaan laumassa suurilla alueilla jopa kymmeniä kilometrejä päivässä. Unta se tarvitsee vain 3–5 tuntia vuorokaudessa.

Nykyhevosien elinolot poikkeavat usein suuresti hevosen luontaisesta elinympäristöstä, mutta sen käyttäytymistarpeet eivät kuitenkaan ole muuttuneet pitotapojen muuttumisen myötä. Siksi hevonen voi parhaiten, kun se saa elää mahdollisimman lajinmukaista elämää.

Hevonen ei silti pärjää laitumella koko vuotata. Se tarvitsee vedon estävän sääsuojan ja hyvän hoitajan huolehtimaan sopivasta ruokinnasta, puhtaudesta, hoitotoimenpiteistä ja terveyden seurannasta.

Pihatto vai karsinatalli?

Suomessa hevoset asuvat useimmiten karsinatalleissa. Karsina käy hevosen lepopaikaksi, jos hevonen ei joudu viettämään sisällä suurinta osaa vuorokaudesta.

Hevoselle sopii parhaiten pitotapa, jossa se voi elää lajilleen tyypillisessä rytmisessä. Hevoset eivät nuku pitkiä yöunia, vaan lepäävät ympäri vuorokauden lyhyissä jaksoissa. Niiden väleissä hevoset liikuskelevat ja syövät, myös yöaikaan. Hevonen viettää aikansa aina mieluiten muiden hevosten seurassa.

Tämän vuoksi hevosia pidetään yhä yleisemmin pihatoissa, joissa ne elävät laumassa ja voivat vapaasti valita viettävätkö aikansa ulkona vai sisällä, lepäämässä vai liikkumassa.

Jotta pihattoelämä sujuisi sopuisasti, on tärkeää, että lauman hevosilla on riittävästi tilaa, ne viihtyvät hyvin yhdessä ja että lauman hevoset eivät vaihdu usein. Hevoselle tyypillisin lauma on melko pieni, yleensä siihen kuuluu alle kymmenen eri-ikäistä hevosta.

Pihattokin tulee rakentaa huolellisesti ja hevosia valvoa ja hoitaa, kuten tallissakin. Pihaton makuualusta on kuivitettava, ja sen täytyy pysyä kuivana säästä riippumatta. Vaikka hevoset eivät palele helposti, tulee niiden lämpimänä pysymisestä silti huolehtia riittävän suojaavalla rakennuksella, ruokinnan avulla ja tarvittaessa loimittamalla.

Hevosellakin on tunteet

Hevosella on samat perustunteet, esimerkiksi ilo, suru ja pelko, kuten muillakin eläimillä. Se ei kuitenkaan osaa asettua toisen asemaan eikä katsoa itseään toisen näkökulmasta. Hevonen ei osaa hävetä tai suunnitella kostoja.

Hevonen yrittää yleensä saavuttaa käyttäytymisellään jotain itselleen merkityksellistä. Se toivoo saavansa ruokaa tai haluaa päästä muiden hevosten läheisyyteen. Hevosen käyttäytyminen voi kertoa myös siitä, että se yrittää välttää jotain epämiellyttävää, kuten kipua tai pelkoa.

Hyvinvoiva, rauhallinen hevonen käyttäytyy levollisesti, ystävällisesti ja uteliaasti. Se on luontaisesti varovainen eläin, ja uudet tilanteet ovat sille yleensä jännittäviä. Hevonen tottuu asioihin nopeasti, jos se saa tutustua niihin rauhassa.

Hevonen oppii aiempien kokemustensa perusteella ennakoimaan tulevia tapahtumia, mutta se ei suunnittele tulevaa. Ratsastajan ja hevosharrastajan on hyvä tiedostaa, että hevonen muistaa hyvin aiemmin kokemansa.

Hevonen kommunikoi eleillään

Hevonen on saaliseläin. Hevoset kommunikoivat äänellään varsin vähän ja kertovat olostaan pääasiassa melko pienieleisellä kehonkielellä.

Hevosharrastajan kannattaa opetella lukemaan hevosen asentoja, eleitä, ilmeitä ja tapaa liikkua. Näin voi vähitellen oppia arvioimaan hevosen kokemuksia ja hyvinvointia. Hyvä hevosenlukutaito syntyy ajan kanssa.

Vaikka hevonen on iso eläin, koko ei suojaa sitä kivulta. Hevonen tuntee karpäsen laskeutuvan iholleen. Tutkimusten mukaan raipalla lyöminen sattuu sitä samalla tavalla kuin ihmistäkin.

Hevosen koulutus kestää monta vuotta

Hevosen koulutus sen tuleviin tehtäviin alkaa jo varsana. Ensimmäisen elinvuoden aikana hevonen oppii elämään hevoslaumassa ja harjoittelee ihmisen kanssa toimimista arjen eri rutiineissa.

1–2-vuotiaina hevosia voidaan opettaa myös ajoin. 3–4-vuotiaana hevosen kasvu on siinä vaiheessa, että se pystyy jo harjoittelemaan ratsastajan kantamista, aluksi lyhyitä hetkiä kerrallaan. Erityisesti nuorena hevosen tulee olla mahdollisimman paljon ulkona ja liikkuu laumassa vapaana, jotta sen keho kehittyy kestäväksi ja vahvaksi ja sen tasapaino ja kehonhallinta saavat runsaasti harjoitusta.

4–6-vuotias hevonen on vielä nuori ja vasta opettelemassa ja vakiinnuttamassa ratsun taitojaan. Tässä iässä hevosen kasvu ja kehityskin on vielä kesken. Hevosen koulutuksessa täytyy ottaa

huomioon sen vähittäinen fyysinen ja psyykkinen kehittyminen tehtävien tasalle. Vaikka liikuminen ja vahvistuminen tekee hyvää kaikenikäisille hevosille, liian kova kuormitus liian varhain voi aiheuttaa hevoselle vammoja.

Koulutuksen hyvä alku on tärkeää

Nuorten hevosten kouluttaminen kuuluu ammattilaisille ja kokeneille, koulutustaitoisille ratsastajille. Hevosen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että se oppii jo koulutuksen alussa liittämään ratsastamiseen myönteisen tunnetilan, pelottomuuden ja innostuksen. Kouluttajan on huolehdittava, että kokematon hevonen ei koe tehtäviä liian vaikeiksi. Kouluttamisessa täytyy edetä hevosyksilölle sopivassa tahdissa.

Kun hevosta koulutetaan huolella ja totutetaan asteittain vaikeampiin tilanteisiin, se pystyy suoriutumaan kilpailuissakin hyvin. Kuvassa moninkertainen olympiamitalisti Ingrid Klimke.

Hevonen opettelee ratsuksi

Uudet asiat saavat hevosen usein aluksi epäröimään tai jännittymään. Hyvä kouluttaja ja hevosharrastaja opettaa haasteet hevoselle pienissä osissa siten, ettei sen tarvitse pelätä missään vaiheessa. Tällöin kouluttaminen sujuu hyvin ja on mahdollisimman turvallista myös ihmiselle.

Hevosen peruskoulutukseen kuuluu, että se totutetaan ensin vaiheittain kaikkiin ratsastuksessa tarvittaviin välineisiin, ratsastajaan ja erilaisiin paikkoihin. Kun hevonen saa paljon hyviä kokemuksia erilaisista asioista, se alkaa vähitellen suhtautua uusiin asioihin ja tilanteisiin luottavaisemmin.

Avut – ratsastajan merkkikieli

Avut ovat muun muassa ohjien, pohkeiden ja istunnan paineen ja suunnan muutoksia. Avut saavat merkityksen hevosen mielessä, kun niiden ai-

heuttama paine hellittää välittömästi silloin, kun hevonen reagoi halutulla tavalla. Avut opetetaan hevoselle koulutuksen alkuvaiheessa.

Hevonen työskentelee rauhallisesti ja tyytyväisesti, kun se osaa tehtävänsä hyvin ja kokee asiat ymmärrettäviksi. Vaikka hevonen on nopea oppimaan uusia asioita, haluttuja reaktioita ja niiden palkitsemista on toistettava satoja, jopa tuhansia kertoja eri tilanteissa ennen kuin osamisesta tulee luotettavaa.

Hevosen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että hevonen koulutetaan noudattamaan pieniä apuja. Ohjilla annettavien apujen tulee olla pieniä suunnan ja paineen muutoksia, ja pohjeapujen jalkojen liikahtuksia tai puristuksia hevosen kyljillä.

Toisinaan apuja on syytä voimistaa. Tällöinkin pyyntö aloitetaan keveänä ja keskeytetään heti, kun hevonen reagoi. Avuilla ei ole tarkoitus pelotella tai satuttaa hevosta.

On tärkeää, että kaikki ratsastajat ymmärtävät hevosen oppimisen peruseräatteen.

Hevonen oppii läpi elämänsä

Hevonen muokkaa käytöstään saamiensa kokemusten mukaan koko elämänsä ajan. Peruskoulutuksen jälkeen jokainen ratsastaja pitää omalta osaltaan hevosen oppimista asioita yllä. Ratsastaja pyytää asioita hevosen osaamalla tavalla ja jatkaa tai toistaa pyyntöä, kunnes hevonen reagoi halutusti. Tärkeintä on, että ratsastaja palkitsee apujen paineen vapautuksella täsmälleen oikean reaktion hetkellä.

Mitä vähemmän hevosta on koulutettu, sitä taitavampi ratsastajan on oltava, jotta hänen toimintansa pysyy johdonmukaisena ja hevoselle ymmärrettävänä. Kokeneella hevosella taas on jo niin valtava määrä oikeita toistoja tehtynä, että sen käytös muuttuu melko hitaasti. Hevonen kestää tällöin paremmin myös kokemattomien ratsastajien ajoittain epäselviä pyyntöjä.

Hyvä istunta on ratsastuksen perusta

Ratsastajan kehonhallintaa, asentoa ja tasapainoa kutsutaan istunnaksi. Hyvä istunta on edellytys sille, että ratsastaja pystyy kommunikoimaan hevosen kanssa ymmärrettävällä ja miellyttävällä

tavalla. Tasapainoinen ratsastaja pystyy istumaan hevosen selässä vakaasti ja rauhallisesti hevosen liikkeistä huolimatta ja säilyttää ohjien tuntuman tasaisena.

Istunnan harjoittelu korostuu erityisesti ratsastusharrastuksen ensimmäisinä vuosina, mutta kokeneetkin ratsastajat joutuvat jatkuvasti kehittämään kehonhallintaansa. Istunnan harjoittelussa kannattaa mahdollisuuksien mukaan pyytää yksityisopetusta tai osallistua istuntaharjoitteluun keskittyville kursseille.

Hevoselle ei ole lajityypillistä kantaa ihmistä. Jotta hevonen kestää ratsastuksen aiheuttamaa kuormitusta, sillä tulee olla vahva lihaksisto ja juuri sen selkään sopiva satula. Ratsastajan täytyy myös hallita hyvin oma kehonsa.

Ratsastajan sanastoa

Avut

Hevoselle koulutetut merkit, joita ratsastaja tekee käsillään, jaloillaan ja kehollaan, ja joihin hevonen on koulutettu vastaamaan tietyllä tavalla. Hevonen esimerkiksi liikkuu eteenpäin, kun ihminen antaa kevyen merkin painamalla pohkeillaan.

Myötääminen

Kun hevonen reagoi apuun, avun paine vapautetaan välittömästi, jotta hevonen ymmärtää toimineensa halutulla tavalla. Ohjaspyyntö hellitetään keveäksi, pohje irrotetaan kyljestä tai istunnalla annettu vihje loppuu.

Perustuntuma

Usein ratsuhevoselle opetetaan apujen tuntuma, joka ei vielä merkitse pyyntöä.

Hevonen totutetaan siihen, että ratsastaja koskettaa sen suuta ohjien ja kuolainten välityksellä ja pitää pohkeet kevyesti hevosen kylkiä vasten. Kun hevonen on täysin tottunut ohjien ja pohkeiden perustuntumaan, palkinnoksi apujen voimistamiseen reagoimisesta riittää palaaminen perustuntumalle.

Tauot

Hevonen tarvitsee lyhyitä taukoja työskentelyn lomassa. Taukojen aikana hevonen saa lepuuttaa kehoaan käynnissä sille luonnollisissa asennoissa ja voi venyttää päänsä ja kaulansa eteen ja alaspäin. Tällöin hevonen liikkuu rennosti ja vapautuneesti.

Tauot antavat keholle mahdollisuuden rentoutua ja palautua fyysisesti, mutta toimivat myös palkintoina ja auttavat hevosta jaksamaan keskittyä ja oppia.

Palkitsevaa vai ei?

Usein hevosia palkitaan kehumalla tai taputtelemalla niitä kaulalle. Tutkimusten mukaan harva hevonen kuitenkaan pitää taputtelusta. Joillekin hevosille taputtelu voi jopa toimia rankaisuna.

Ratsastamisen täytyy olla hevoselle motivoivaa

Paineen vapauttamisen lisäksi hevosta voi palkita muillakin sellaisilla asioilla, joita hevonen haluaa. Mieluisan palkinnon saavuttaminen saa hevoson motivoitumaan ja yrittämään entistä innokkaammin. Jos palkinto ei kiinnosta hevosta, se ei myöskään motivoidu yrittämään.

Rankaisujen käyttöä kannattaa välttää, koska rankaiseminen ei kerro hevoselle, mitä sen pitäisi tehdä. Toistuvat rankaisut pelottavat hevosta ja voivat saada sen käyttäytymään kiihtyneesti tai vaipumaan passiivisuuteen. Rankaisun sijaan on tärkeää palkita hevosta, kun se käyttäytyy halutulla tavalla. Näin hevonen voi oppia ymmärtämään minkälaista käyttäytymistä siltä odotetaan.

Se, mikä hevoson mielestä on hyvä palkkio, riippuu hevosesta ja tilanteesta. Palkintona voivat toimia esimerkiksi rapsutukset tai silytykset, jos hevonen pitää niistä. Usein hevonen pitää palkintona myös sitä, että se saa pitää pienen lepotauon tai pääsee lähemmäksi mieluisaa lajitovertia.

Ruoka on hevoselle usein suuresti motivoiva palkinto. On kuitenkin tärkeää tietää, mitä hevonen voi turvallisesti syödä. Ilman omistajan lupaa ei pidä koskaan syöttää hevoselle mitään. Ruokaa tavoitellessaan hevonen voi käyttäytyä hyvinkin innokkaasti ja hermostua, jos se ei saa ruokaa mielestään riittävän nopeasti. Ruokapalkinnoilla kouluttaminen vaatii taitoa ja harjoittelua niin hevoselta kuin ihmiseltäkin.

Hevosen kanssa, ei hevosella

Apujen kautta on tarkoitus kommunikoida hevosen kanssa, ei pakottaa hevosta toimintaan. Hevonen ei toimi kuin polkupyörä, eikä vauhtia saa enemmän polkemalla kovempaa.

Jos hevosen ja ratsastajan välinen kommunikaatio apujen välityksellä ei toimi hyvin, ratsastaja saattaa päätyä käyttämään kovaa voimaa saadakseen hevosen tottelemaan. Kovempi voima ei kuitenkaan auta, mikäli hevonen ei alun alkaen ymmärrä ratsastajan käyttämiä pyyntöjä riittävän hyvin.

Kova tai äkinäinen paine ohjissa, potkiminen tai muut rajut otteet eivät kuulu hyvään ja vastuulliseen koulutukseen tai ratsastukseen. Jos

hevosen ratsastaminen vaatii toistuvasti voimakkaita otteita, jokin on pielessä.

Hevonen oppii jatkuvasti

Hevonen oppii ei-toivottuja asioita aivan yhtä nopeasti kuin toivottujakin asioita.

Jos apujen käyttö keskeytetään, kun hevonen ei reagoikaan osaamallaan tavalla, hevonen voi vähitellen oppia suhtautumaan pyyntöihin välinpitämättömästi. Jos ratsastuskentän päädyssä oikaiseminen auttaa hevosta pääsemään lähemmäksi mieluisaa kaverihevosta, hevonen voi oppia, että sen kannattaa toistaa samaa käytöstä myöhemminkin.

Hevonen ei ole tahallaan ihmiselle hankala, vaan tekee asioita omasta näkökulmastaan hyödyllisellä tavalla. Ihmisen vastuulla on huolehtia siitä, että käytetyt toimintatavat vahvistavat toivottua käyttäytymistä eivätkä tuota ongelmia.

Ei-toivotun käyttäytymisen kohdalla on tärkeää tarkistaa, ettei käytös johdu pelosta, kivusta tai osaamattomuudesta. Esimerkiksi epäsopivan satulan kanssa liikkuminen saattaa saada hevosensa vastustelemaan satulointia tai liian kovakourainen satulavyön kiristäminen uhkailemaan kiristäjää.

Tottelematon hevonen

Kun hevoselle on opetettu jokin taito, sen odotetaan toimivan jatkossa koulutuksen mukaisesti. Näin hevonen tekeekin, jos se tunnistaa pyynnön ja saa jotain haluamaansa palkinnoksi. Hevosensa voi olla kuitenkin vaikea tunnistaa samaa pyyntöä eri tilanteissa tai eri ihmisen tekemänä.

Opittua asiaa täytyy harjoitella monilla tavoilla ja eri ympäristöissä, jotta osaamisesta tulee varmempaa. Jokainen ratsastaja kouluttaa omalta osaltaan hevosta, jotta se oppii tulkitsemaan eri ratsastajien hieman erilaisilta tuntuvat pyynnöt.

Myös jännitys voi saada hevosensa kuuroksi ihmisen avulla. Hevosensa täytyy osata taidot hyvin, jotta se pystyy reagoimaan normaalisti pyyntöihin silloinkin, kun se on jännittynyt. Uusia taitoja tulee harjoitella paljon vähitellen vaikeutuissa olosuhteissa.

Jos hevonen pelkää jotain, sille täytyy antaa aikaa tottua pelottavaan asiaan. Usein on syytä aluksi siirtää hevosensa mielestä turvallisen etäisyyden päähän pelon kohteesta tai helpottaa liian vaativaa tehtävää.

Toimi johdonmukaisesti

Rauhallinen ja johdonmukainen apujen käyttö ja myötäminen saa hevosensa toimimaan levollisesti.

Jännittyessään hevoset reagoivat eri tavalla. Jotkut alkavat kiihdyttää vauhtia tai painautua sivuun, toiset ikään kuin sammuvat hitaiksi. Joidenkin käytös käy levottomaksi tai äkäiseksi.

”Laiska” hevonen?

Joskus hevosen halu liikkua ratsastaja seläsään voi olla huono. Se saattaa madella hitaasti ja pysähdellä aina tilaisuuden tullen. Haluttomasti liikkuvaa hevosta saatetaan kuvaila ihmismäisellä sanalla ”laiska”.

Laiskuus ei kuitenkaan sovi kuvaamaan hevosen käyttäytymistä. Hevonen ei tiedä, että reippaasti eteneminen on arvostettavampi tapa työskennellä kuin hidas matelu. Hevonen työskentelee tavalla, jonka se kokee miellyttäväksi ja motivoivaksi. On ihmisen vastuulla huolehtia, että reipas työskentely on hevosellekin mieluisaa.

Laiskuuden taustalla voi olla monia syitä

Reippaasti liikkuminen ratsastettuna täytyy opettaa hevoselle. Vaikka hevonen jo osaisikin asian, se saattaa silti hämmentyä, jos kaikki rat-

sastajat eivät johdonmukaisesti pyydä sitä reippaaseen menoon ja palkitse liikkumisesta.

Ratsastaja saattaa huomaamattaan palkita hevosta reagoimattomuudesta lopettamalla pyyntönsä juuri sellaisella hetkellä, kun hevonen ei yritä liikkua reippaasti. Kun tämä toistuu, hevonen oppii hidastelemaan.

Hitauden syynä voi olla myös kipu tai epä mukavuus. Jos satula on epäsopiva tai jalka kiipeä, liikkuminen sattuu. Näin voi käydä myös, mikäli ratsastaja huomaamattaan vetää tai nykii ohjista samalla kun hän pyytää hevosta liikkumaan. Tällöin hyvinkään opetettu pohjeapu tai muu eteenpäin pyytävä merkki ei välttämättä hetken kuluttua toimi.

Hevosen hitauden taustalla voi olla jokin syy, joka estää hevosta liikkumasta reippaasti. Tällöin on selvitetävä varusteiden sopivuus ja kivun mahdollisuus.

Suojele hevosen suuta

Hevonen reagoi erityisen herkästi suuhun annettaviin apuihin, joita ratsastaja käyttää ohjien ja kuolainten välityksellä. Ratsastajan ohjasotteen tulee aina olla pehmeä ja tasainen, eikä ohjista saa nykiä. Hevosen suussa olevien kuolainten on oltava ehjät, puhtaat ja juuri kyseiselle hevoselle sovitettut. Nykivä tai kova paine ohjissa kipeyttää hevosen suun. Lisäksi se voi aiheuttaa vammoja suun sisäpinnoille ja kivuliaita lihasjännityksiä hevosen kehoon. Kun aloitteleva ratsastaja opettelee hallitsemaan istuntaansa, on järkevää, että hevosta talutetaan. Tällöin kokemattoman ratsastajan tahattomat heilahdukset eivät aiheuta nykäisyjä hevosen suuhun. Vasta kun asennon ja tasapainon hallinta alkaa sujua, on oikea hetki alkaa opetella ohjien käyttämistä itsenäisesti.

Aloittelevalla ratsastajalla ohjat voivat alkuvaiheessa olla kiinni hevosen turpahihnassa tai kuolaimettomissa suitsissa, jotta hevosen suu säästyy nykäyksiltä. Hevosen nenäpiikin on herkkä, mutta ei aivan yhtä herkkä kuin hevosen suu. Kuolaimettomien suitsienkin tulee olla hevoselle sopivat ja turvalliset. Jos hevosella aiotaan käyttää kuolai-

mettomia suitsia, se tulee erikseen kouluttaa reagoimaan luotettavasti niillä annettaviin apuihin.

Tarkkana suun kanssa

Hevosta hoitavien ihmisten on hyvä opetella tarkastamaan hevosen suu säännöllisesti. Kuolainpaine saattaa esimerkiksi aiheuttaa painevaurioita ja turpahihna voi puristaa poskia hampaita vasten. Suun vauriot eivät yleensä vuoda verta. Niitä voi olla mahdotonta havaita ilman, että suun sisäpuoli tutkitaan huolellisesti. Jos hevosen suussa on vamma, kuolainten käytössä on pidettävä taukoa, kunnes vamma on parantunut.

Tulkitse hevosen käyttäytymistä oikein

Hevonen saattaa olla innokas esteiden hyppääjä, mutta joskus vauhti voikin olla pelkoa. Hyppäämisestä tai esimerkiksi laukkaamisesta hätäntynyt hevonen saattaa sekin säntäillä esteille kiihtyneesti. Hevosen käyttäytymisen oikea tulkitseminen vaatii harjoittelua.

Hevosharrastajan on hyvä muistaa, että hevonen on luontaisesti arka eläin. Hevoselle tyypillinen tapa reagoida epäselvään tai outoon tilanteeseen on se, että hevonen alkaa valmistautua mahdolliseen pakoon. Hevonen elehtii tällöin yleensä levottomasti, se voi kohottaa tai heitellä päätään, huiskia hännällään ja liikkua hätäisesti ja jännittyneesti.

Hevosen ilmekin muuttuu, silmät ja sieraimet voivat laajeta ja se saattaa louskutella kuo-

laimiaan. Turvallisuuden kannalta on tärkeää, että ratsastaja tunnistaa jännittymisen jo pienistä eleistä ja osaa rauhoittaa hevosta omilla toimillaan.

Kun jännitystila voimistuu, eleet muuttuvat voimakkaammiksi. Joskus jännittynyt hevonen voi käyttäytyä aggressiivisesti eli puolustautua. Kun jännitys kasvaa tarpeeksi suureksi, hevonen tekee todellisia yrityksiä vapautua ja paeta.

Pelon tunnusmerkki voi olla myös se, että hevonen ei kykene muuttamaan käyttäytymistään ratsastajan pyynnöistä huolimatta. Jos kyse on kuitenkin vain ymmärryso Ongelmasta, hevonen alkaa nopeasti lisätä tai hidastaa vauhtiaan johdonmukaisten pyyntöjen ja palkintojen myötä.

Jännittyneen hevosen suu on tiukka ja sen kasvojen lihaksisto erottuu selvästi. Sillä on pää pystyssä ja selkä notkolla.

Hevonenkin voi masentua

Kun työskentely ihmisten kanssa on miellyttävää ja palkitsevaa, hevonen suhtautuu siihen myönteisen kiinnostuneesti ja osallistuu yhteistyöhön aktiivisesti.

Jos hevosen kokemukset työskentelystä ihmisten kanssa ovat epämiellyttäviä, hevonen alkaa vältellä ihmisten kanssa olemista. Jos välttely ei ole mahdollista, hevonen saattaa yrittää päästä tilanteesta puolustautumalla tai pakenemalla.

Mikäli nämäkin yritykset estetään ja hevonen joutuu alistumaan epämiellyttäville kokemuksille, se saattaa vähitellen alkaa käyttäytyä poissaolevasti, vaisusti ja eleettömästi. Jatkuvat negatiiviset kokemukset voivat saada hevosen masentumaan.

Hevosen täytyy saada viettää hevosen elämää

Masentuneisuus voi syventyä, jos hevosen elämään ei vapaa-aikanakaan kuulu sille lajityypillisesti tärkeitä ja mieluisia asioita, kuten vapaata ulkoilua ja seurustelua laumassa muiden hevosten kanssa, ruoanetsintää ja ympäristön tutkimista.

Yksin karsinassaan tai pienessä ulkoilutahassaan seisovan hevosen elämä voi olla hyvin virikkeetöntä ja aiheuttaa hevoselle stressiä. Pienetkin muutokset kohti lajityypillisempää elämää voivat parantaa hevosen elämänlaatua merkittävästi.

Sosiaalinen kanssakäyminen ja liikkuminen ovat hevoselle tärkeitä asioita.

Leikkiä vai aggressiivisuutta?

Hevoset leikkivät napsimalla toisiaan hampaillaan. Hevoselle on opetettava, ettei leikkiä voi suunnata ihmisiin. Leikkisän hevosen olisi tärkeää saada suunnata leikkimisen tarvetta vapaa-aikanaan muihin hevosiin ja ympäristön tutkimiseen.

Ihmisen turvallisuuden kannalta on hyvä opettaa hevonen säilyttämään ihmisiin sopiva turvaväli kaikissa tilanteissa.

Vihainen hevonen?

Joskus hevonen voi käyttäytyä ihmistä kohtaan aggressiivisesti. Hevonen saattaa ryntätä vihaisesti ihmistä kohti, uhkailla puremisella tai potkimisella ja joskus toteuttaakin uhkauksensa. Vihaisesti käyttäytyvä hevonen voi olla pelottava ja vaarallinenkin.

Hevonen on luonnostaan sopuisa ja ystävällinen eläin. Usein toistuva tai jatkuva aggressiivinen käyttäytyminen on epänormaalia ja aina oire jostain. Sen taustalla olevien syiden selvittäminen on tärkeää.

Usein aggressiivisuus liittyy tilanteeseen, jossa hevonen kokee tarvetta puolustautua. Esimerkiksi pitkään jatkunut kipu voi näkyä jatkuvasti kiukkuisena käytöksenä. Hevonen saattaa vastustella aggressiivisesti sellaisten asioiden

tekemistä, joiden se tietää aiheuttavan kipua tai pelkoa. Tällöin kivun tai pelon syy täytyy selvittää ja poistaa.

Hevonen voi myös oppia aggressiiviseksi. Hevonen saattaa vastustella vihaisesti sellaisten asioiden tekemistä, joiden se muistaa olleen epämiellyttäviä, vaikka varsinainen epämiellyttävyyden aiheuttaja olisikin jo poissa. Tällöin asia kannattaa opettaa hevoselle uudelleen. Myönteisten kokemusten myötä tällainen aggressiivisuus yleensä häviää lähes kokonaan.

Hevonen voi myös puolustaa itselleen tärkeitä asioita, kuten ruokaa, aggressiivisella käytöksellä. Tällöin on syytä miettiä, onko hevosella liian vähän haluamiaan asioita käytettävissä, jos se kokee suurta tarvetta puolustaa niitä.

Hevonen pysyy tyytyväisenä vaativassakin työssä, jos sen terveydestä ja henkisestä hyvinvoinnista huolehditaan jatkuvasti. On tärkeää, että hevonen on huolella koulutettu tehtäviinsä, eikä sen tarvitse pelätä työssään.

Opittu avuttomuus

Kun hevonen joutuu toistuvasti altistumaan pelolle tai kivulle ilman, että se pystyy välttämään sitä, hevonen saattaa vaipua opitun avuttomuuden tilaan. Tällöin hevonen ei reagoi ympäristön tapahtumiin tai ihmisten pyyntöihin normaalisti, ja pahimmillaan se ei tunnu havaitsevan koviakaan käskyjä.

Opitusti avuton hevonen seisoo tyypillisesti mieluiten paikoillaan, pää ja kaula jäykästi alhaalla. Hevonen liikkuu elottomasti ja jäykkänä, vaikka se ihmisen käskystä suorittaisikin tehtäviään. Opittuun avuttomuuteen liittyy voimakas stressitila. Tässä tilassa hevosen käyttäytyminen voi olla arvaamatonta, se

saattaa yllättäen havahtua passiivisuudestaan ja reagoida johonkin ärsykkeeseen epätavallisen rajusti.

Hevosihmisellä on tärkeää olla hyvä käsitys siitä, miten rento ja vapautunut hevonen käyttäytyy, jotta masentumisen tai opitun avuttomuuden kaltaiset oireet voi tunnistaa. Kannattaa kuitenkin muistaa, että kaikki hitaus ei ole opittua avuttomuutta. Hyvinvoiva, tasapainoinen hevonen voi olla tutuissa ympäristöissä varsin rauhallinen. Myös sää voi vaikuttaa hevosen mielen tilaan: helteellä hevosella hevoset käyttäytyvät usein rauhallisemmin kuin esimerkiksi kirpeällä pakkassäällä.

Hyvinvoiva hevonen tarvitsee sopivat olosuhteet

Hevoset syövät paljon ja tarvitsevat runsaasti tilaa. Hevosten ja niiden elinympäristön hoitaminen vaatii paljon päivittäistä työtä. Kaikki tämä maksaa ja vaikuttaa siten hevosharrastuksen hintaan.

Hevosen hyvinvoinnista kiinnostuneen harrastajan kannattaa suosia asiakkuudellaan sellaisia talleja, joissa hevosista huolehditaan hyvin. Harrastuspaikan valintaa ei kannata tehdä ensisijaisesti hinnan perusteella.

Hevosen hyvinvoinnin kannalta ei ole tärkeää, että talli on upouusi tai varusteet kalleinta merkkiä. Hevosen näkökulmasta muodikkueella, vastamaalatuilla seinillä tai esimerkiksi kilpailutuloksilla ei ole mitään merkitystä. Hevonen arvostaa lajikumppanien seuraa, rauhallista ja virikkeellistä elinympäristöä, hyvää huolenpitoa ja mahdollisimman runsasta vapaata liikkumista.

Hevonen tarvitsee työssään:

- Ammattitaitoisen, rauhallisesti ja johdonmukaisesti toimivan henkilökunnan, joka kouluttaa hevosia ja opastaa asiakkaita hevosten käsittelyssä ja kohtelussa sekä ratsastuksen eri lajien parissa.
- Jokaiselle hevoselle huolella sovitut, yksilölliset, ehjät ja kyseiseen työhön sopivat varusteet.
- Oikein rakennetun ja huolletun ratsastuspohjan ja turvalliset maastoreitit.

Hevoselle on tärkeää saada koskettaa muita hevosia. Jos hevosta joudutaan tarhaamaan yksin esimerkiksi sairauden tai vamman takia, sen hyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää, että se voisi paitsi nähdä myös koskettaa muita hevosia.

Hevosen hyvä perushoito

Hevosen terveyttä tulee seurata päivittäin. Hevosta tulee käsitellä rauhallisesti ja ammattitaitoisesti. Hevosen hyvä perushoito käsittää ainakin nämä asiat:

- **HEINÄRUOKINTA** vähintään neljästi, mieluummin useammin päivässä. Hevosen ruoansulatus on kehittynyt sulattamaan ruokaa pienissä osissa ympäri vuorokauden. Liian harvat ruokintavälit aiheuttavat hevosille terveysongelmia ja sairauksia. Esimerkiksi mahahaava voi olla seurausta liian harvaan saadusta korsirehusta.
- **LAADUKKAAT**, hevosyksilölle sopivat rehut. Heinä on hevosen tärkein rehu, jota hevosen tarvitsisi saada pureskella mahdollisimman usein. Joskus hevoset tarvitsevat myös väkirehuja, kuten kauraa. Lisäksi hevoset tarvitsevat kivennäisiä, sillä Suomessa viljelty heinä ei sisällä kaikkia hevosen tarvitsemia kivennäisaineita.
- **JATKUVA** raikas vesi, myös talvella pakkasesta huolimatta.
- **MAHDOLLISUUS** ulkoilla yhdessä muiden hevosten kanssa mahdollisimman suuren osan vuorokaudesta, tilavalla, hyvöpohjaisella ja mielellään monipuolisella ulkoilualueella.
- **HEVOSTEN** määrään nähden riittävän kokoinen säänsuoja kesällä ja sisätila talvella, jossa jokaiselle hevoselle on kuiva ja riittävän tilava makuupaikka.
- **SOPIVASTA** kunnosta huolehtiminen. Hevosen ei kuulu olla laiha tai lihava. Lihavuus on yleinen vaiva. Se altistaa vakaville sairauksille, kuten kaviokuumelle.
- **HEVOSEN** asuintilojen päivittäinen puhdistus.
- **KAVIOIDEN** hoito 4–8 viikon välein.
- **HAMPAIDEN** ja suun tarkastus ja huolto vähintään kerran vuodessa, tarpeen mukaan useammin.
- **PERUSROKOTUKSET** ja tarvittavat loishäädöt voimassa olevien suositusten mukaan.
- **ELÄINLÄÄKÄRINTARKASTUS** ja hoito tarpeen mukaan.

Hevonen on luotu liikkumaan

Hevonen tarvitsee liikuntaa. Jos hevonen saisi päättää, se liikkuisi laumassa ruokaa etsien suurimman osan päivästänsä. Nykyhevonen elää usein sellaisessa talliympäristössä, jossa se ei pääse liikkumaan vapaana riittävästi. Tällöin hevosen tulee päästä päivittäin liikkeelle myös ihmisen kanssa.

Hyväkuntoinen hevonen jaksaa tehdä itselleen helppoa, fyysisesti kevyttä työtä useita tunteja päivässä. Siksi hevosella voidaan hyvin tehdä esimerkiksi useamman tunnin vaellusretkiä.

Kun työn fyysinen rasitus kasvaa tai työ on henkisesti raskasta, kohtuullinen työmäärä on 1–3 tuntia päivässä.

On tärkeää, että useampia tunteja päivässä työskentelevillä hevosilla osa työstä on kevyttä. Lisäksi hevosen tulee saada lepotaukoja työn lomassa. Hevosen täytyy olla terve, hyvin tehtäviinsä koulutettu ja hyvässä kunnossa.

Fyysisesti kuormittavassa työssä hevonen tarvitsee vapaapäiviä, mutta myös vapaapäivinä hevosen pitää päästä liikkumaan vapaana ulkoillen ja mahdollisesti kävellen ihmisten kanssa. Raskaassa työssä olevien hevosten olisi palautumisen kannalta hyvä saada tehdä muutamman viikon välein kevyempi työviikko.

Hevonen ei jaksakaan kantaa liian suurta ratsastajaa

Ratsastajalla on suuri merkitys hevosen jaksamiseen. Ratsastajan tulee olla hevoselle sopivan kokoinen ja hallita kehonsa mahdollisimman hyvin. Hevonen pystyy kantamaan ratsastajan, joka painaa noin 15 prosenttia hevosen painosta. Esimerkiksi noin 400 kg painava poni voi kantaa vaihtavasti maksimissaan 60 kiloista ratsastajaa. Liian painavaa taakkaa kantavan hevosen selkä ja jalat kipeytyvät.

Monet hevoset saavat keuhkosairauden, jolloin ne voivat elää valvotusti laumassa vapaata hevoselämää.

Hevosen täytyy sopia tehtäviinsä

Opetus- ja harrasteratsuina työskentelevät hevoset ovat noin 6–18-vuotiaita. Alle kuusivuotias hevonen on vielä nuori ja tarvitsee koulutusta, ja esimerkiksi 4–5-vuotiaat hevoset eivät ole yleensä vielä soveltuvia ratsastuskoulukäyttöön. Terve ja hyväkuntoinen hevonen voi jaksaa tehdä kevyttä ratsun työtä vielä 20–25-vuotiaanaikin.

Hevosen tulee saada tehdä työnsä ilman kipuja. Yleisimpiä kivun ja sairauden oireita ovat mm. ontuma, haavat ja lyöttymät, vatsan tai selän kiputilat, ripuli, allergiset iho-oireet, yskä, kuume tai räkäisyys. Kivut vaikuttavat hevosen käyttäytymiseen. Hevosesta voi tulla äkäinen, levoton tai vaisu.

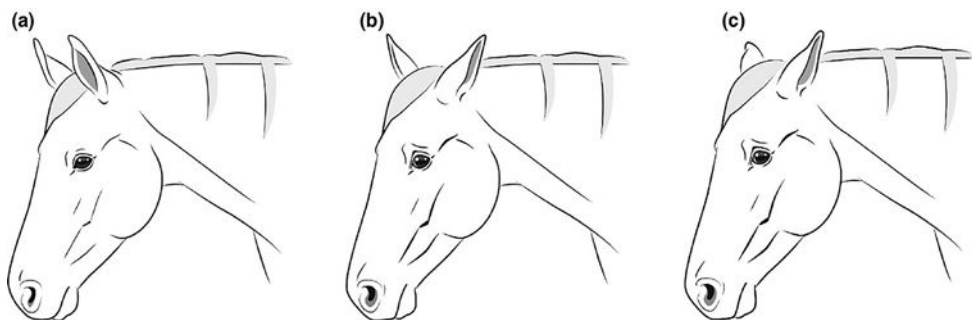
Ontuvan hevosen tunnistaminen on tärkeää. Joskus lievää ontumaa nimitetään tahdittamiseksi

si tai jäykkyydeksi, mutta lieväkin ontuma kertoo yleensä kivusta. Hevonen ei osaa teeskennellä kivuliasta, sen käyttäytyminen on aina aitoa. Sairas tai kivulias hevonen ei kuulu työhön, vaan tarvitsee eläinlääkärin hoitoa ja kuntoutusohjeita.

Hevosen lopettaminen

Hevosen elämän lopettaminen on hevosen omistajan vastuulla. Kun hevosella on vaivoja ja on syytä epäillä, ettei se voi elää kivuttomasti ja miellyttävästi, hevosen lopettamiseen on perusteltu syy.

Tämä päätös voi olla omistajalle vaikea. Vastuullista ja viisasta on kuitenkin osata tehdä lopettamispäätös oikealla hetkellä, jotta hevosen ei tarvitse kärsiä turhaan.

Hevosella, kuten monilla muillakin eläinlajeilla, on tutkimuksissa määritetty tyypillinen kipuun viittaava ilme. Kun hevosen ilme näyttää toistuvasti tai jatkuvasti tältä, tulee selvittää, mikä epänormaalin ilmeen aiheuttaa. Vasemmalla kuvassa a) kivuton, rento ja tarkkaavainen hevonen. Kuissa b) ja c) hevosella kipuilme, jossa tunnusmerkkejä ovat mm. sivulle tai hieman taakse suuntautuvat korvat, jotka ovat normaalia alempana ja etäämmällä toisistaan. Silmien ympärys on jännittynyt, silmän yläpuolelle muodostuu kolmiomainen, selvästi erottuva ryppy. Silmien ilme on jännittynyt ja sisäänpäinkääntynyt. Sieraimet ovat laajentuneet sivuille päin, ja suu, huulet ja posket ovat jännittyneet.

Hyvät käytöstavat ja ystävällisyys muita kohtaan ovat tärkeitä myös tallilla. Kiukkuisesti huutava opettaja tai muita ratsastajia arvostelevat katsojat heikentävät kaikkien viihtyvyyttä, aiheuttavat epävarmuutta ja pelkoakin. Siitä kärsivät myös hevoset.

Tallin ilmapiiri vaikuttaa hevosen hyvinvointiin

Hyvä yhteistyö hevosen kanssa vaatii käsitelijältä aitoa läsnäoloa ja keskittymistä. Hevonen kommunikoi pääasiasa eleillään ja asennoillaan, joten ihmisen tulee keskittyä olemaan läsnä hevosen kanssa. Puhelimeen puhuminen, musiikin kuuntelu tai ylipäänsä muihin asioihin keskittyminen ei sovi hevosen kanssa toimimiseen.

Hevonen tekee jatkuvasti huomiota sitä käsittelevän ihmisen eleistä ja olemuksesta. Äkäinen olemus ja äkkinäiset liikkeet saavat hevosenkin helposti jännittymään. Paha mieli johtaa usein hevosen kovakouraisempaan käsittelyyn. Siksi tallin ilmapiirillä on suoraan vaikutusta hevosten hyvinvointiin. Kun tallilla liikkuvat ihmiset ovat rentoja ja hyväntuulisia, hevosetkin viihtyvät.

Sanat kertovat – tunnista hyvä talli

Hyvän talliympäristön tunnistaa usein siitä, miten hevosista puhutaan. Kun hevosten käyttäytymisestä ja hyvinvoinnista ollaan kiinnostuneita, jokaista hevosta selvästi arvostetaan ja asioita pyritään katsomaan hevosen näkökulmasta, on hevosilla hyvät mahdollisuudet voida hyvin.

Ikävimmillään hevosta voidaan joskus väheksyä sen ominaisuuksien vuoksi. Hevosta saatetaan kohdella välinpitämättömästi ja jopa syyttää ”huonosta” käyttäytymisestä tai virheistä, joiden tekemiseen sen päättelykyky ei millään riitä. On aina ihmisten vastuulla järjestää hevoselle sellaiset olosuhteet ja koulutus, että se osaa ja pystyy toimimaan toivotulla tavalla.

Hevonen opettajana

Parhaimmillaan hevonen voi opettaa hyvän ihmisohjaajan kanssa tärkeitä ja hyödyllisiä tunteita. Tällaisia ovat esimerkiksi omien tunteiden tunnistaminen ja hyväksyminen sekä omien tunnetilojen vaikutuksen havaitseminen toisessa – tässä tapauksessa hevosessa.

Hyvä opettaja rohkaisee

Hyvä ratsastuksenopettaja perustelee opetuksensa selkeästi ja sopivan yksityiskohtaisesti ja vastaa mielellään oppilaiden kysymyksiin. Opettajan tehtävä on kannustaa ja rohkaista jokaista ratsastajaa. Oppilaan on voitava luottaa opettajan arvostelukykyyn sopivan hevosien ja oikeiden harjoitusten valinnassa.

Hevosien kanssa tarvitaan usein määrätietoista johdonmukaisuutta, päättäväisyyttä ja selkeyttä. Rohkeus ja päättäväisyys eivät kui-

tenkaan ole sama asia kuin vihaisuus tai kova-kouraisuus.

Ison eläimen kanssa toimimiseen voi liittyä jännitystä ja pelkoja. Hyvä ja osaava tallihenkilökunta pitää tätä luonnollisena osana oppimista. Tallin henkilökunnan tehtävänä on opettaa turvallisia, hevosille tuttuja toimintamalleja ja auttaa tallilla käyviä hevosharrastajia ymmärtämään hevosien käyttäytymistä. Tämä hälventää jännitystä ja antaa niin ratsastajalle kuin hevosellekin mahdollisuuden harrastaa rentona.

Sopivasti haasteita

Ratsastustunneilla opettajan tulee asettaa oppilaansa sopivien haasteiden eteen ja auttaa tätä voittamaan ne. Jos ratsastaja kokee voittamatonta pelkoa kutkuttavan jännityksen sijaan, tunne kannattaa hyväksyä. Pyydä tällöin opettajalta helpompia tehtäviä.

Liian vaativat harjoitteet eivät ole hyväksi sen enempää ratsastajalle kuin hevosellekaan. Hevoselle on hankalaa, jos ratsastaja horjuu rajusti tai takertuu jännittyneesti hevoseen. Pelon vallassa ratsastajan motoriikka ei toimi kunnolla. Silloin parhaat suoritukset jäävät auttamattomasti tekemättä.

Varovasti apuvälineiden kanssa

Erityistä varovaisuutta tulee noudattaa, jos hevosella käytetään jostain syystä tavanomaista voimakkaampaa kuolainta, ohjasotteiden tehostamiseen tarkoitettuja apuohjia, tai jos ratsastaja esimerkiksi kilpailuihin harjoitellessaan käyttää sääntöjen vaatimia kannuksia. Apuvälineet saatavat moninkertaistaa käytettyjen apujen voiman.

Jatkuva voimankäyttö ei kuulu ratsastukseen

Vaikka ratsastuksessa toisinaan tarvitaan päättäväistä napakkuutta, jatkuva voimankäyttö ei kuulu asiaan. Jos sinua toistuvasti kehotetaan käyttämään suurta voimaa ohjilla, pohkeilla tai raipalla tai muutoin kohteilemaan hevosia tunteettomasti, älä suostu siihen.

Hevosharrastajan kannattaa etsiä talli, jossa hevosten käsittely perustuu palkitsemiseen, ei rankaisemiseen.

Varusteilla on väliä

Satulan täytyy istua hevosen selkään.

Jokainen ratsuhevonen tarvitsee juuri sen selkään sovitettua, hyvin istuvan satulan. Sopiva satula pysyy vakaasti oikeassa kohdassa selkää ja jakaa ratsastajan painon tasaisesti hevosen selkälihasten päälle. Sopiva satula ei aiheuta hevosen selkään hiertymiä tai rajoita hevosen normaalia liikkumista. Hyvässä satulassa myös ratsastaja istuu miellyttävällä ja tasapainoisella tavalla.

Satula kiinnitetään satulavyöllä, joka kulkee hevosen rintakehän alta. Vyön tehtävänä on pitää satula tukevasti paikoillaan, mutta se ei saa kiristää hevosta liikaa. Satulavyön kireys tarkistetaan sen kireimmästä kohdasta, keskeltä hevosen rintakehän alta. Sopivan tiukan vyön alle mahtuu vielä melko helposti aikuisen kämmen. Joustavat osat satulavyössä voivat tehdä sen hevoselle mukavammaksi, mutta tällaista vyötä käytettäessä ratsastajan pitää varoa kiristämästä vyötä liikaa.

Pullisteleva hevonen, liian rajuotteinen satuloija vai epäsopiva satula?

Satulavyön kiristäminen saattaa tuntua hevoselta epämukavalta, jos se tehdään äkinäisesti tai rajuin ottein. Hevoselle miellyttävin tapa on kiristää vyötä rauhallisesti useassa vaiheessa reikä kerrallaan.

Satulan tai satulavyön aiheuttama epämukavuus tai kipu näkyy usein hevosen käyttäytymisessä. Hevonen saattaa myös vältellä satulointavaksi joutumista tai käyttäytyä aggressiivisesti satuloitaessa, vyötä kiristettäessä tai ratsaille noustessa. Epäsopiva satula saattaa

saada hevosen vastustelemaan myös ratsastuksessa. Hevonen voi esimerkiksi olla haluton liikkumaan, hyppäämään esteitä tai se voi yrittää juosta pakoon ikäviä tai kivuliaita tuntemuksia. Pullisteluksi sanotaan sitä, että hevonen on oppinut jännittämään epämiellyttävää satulavyön kiristämistä vastaan ja vyötä on vaikea saada yltämään kiinni.

Epäsopivaa satulaa käyttänyt hevonen voi aristaa kosketusta selkää siveltäessä tai painettaessa. Pahimmillaan satula voi aiheuttaa myös näkyviä hiertymiä ihoon satulan tai satulavyön alle. Kun selkä on selvästi kipeä tai iho on rikki, hevosella ei saa käyttää satulaa tai ratsastaa lainkaan.

Ammattilainen auttaa sopivan satulan valinnassa

Satulan ja sen lisävarusteiden sovittaminen vaatii paljon kokemusta ja ammattitaitoa. Satulan sovitukseen kannattaa kysyä neuvoa sovitukseen erikoistuneelta ammattilaiselta.

Toisinaan satulan alla käytetään tavallisen satulahuovan lisäksi erilaisia pehmusteita ja korokkeita satulan istuvuuden parantamiseksi. Kaikkien satulan alla olevien kerrosten tulee asettua tasaisesti ja sileästi hevosen selkää vasten, jotta ne eivät aiheuta hiertymiä. Sään ja selkärangan kohdalla satulan alle tulee jäädä riittävästi vapaa-tilaa, jotta ratsastajan paino sijoittuu selkälihasten päälle eikä kuormita selkärankaa.

Tämän vuoksi myös mahdolliset pehmusteet ja satulahuopa nostetaan aina irti hevosen säästä ja selkärangasta satulan keskellä kulkevaan selkärangantilaan siten, että selkäranka jää vapaaksi.

Satula pitää sovittaa
huolellisesti, eikä se saa
painaa esimerkiksi hevo-
sen lapoja.

Hevosella voi hyvin ratastaa ilman turpahihnaa. Turpahihnaa käytettäessä on tärkeää, että se on oikealla kohdalla ja niin löysällä, että hevosen on helppo hengittää, niellä ja pureskella. Turpahihna ei saa aiheuttaa painetta hevosen päähän. Hyvä sääntö on, että turpahihnan tai -hihnojen ja hevosen turvan päällä kulkevan luun eli kuonopiin väliin mahtuu hyvin vähintään kaksi aikuisen sormea.

Suitsien turpahihna voi olla turha varuste

Suitsien on oltava hevoselle sopivan kokoiset ja istuvat. Hyvin istuvat suitset eivät hierrä esimerkiksi hevosen korvan tyvää tai poskiluita tai purista hevosen otsaa.

Useimmissa suitsissa on turpahihna. Sen tarkoitus on estää hevosta avaamasta suutaan liikaa. Hevosen suun eleet ovat kuitenkin hevosen tapa kertoa olostaan. Suun sulkeminen turpahihnalla voi johtaa ongelmien peittämiseen niiden ratkaisemisen sijaan.

Suun aukominen voi kertoa siitä, ettei hevonen ole vielä tottunut kuolaimen suussaan aiheuttamiin tuntemuksiin, tai että kuolaimen koko tai malli on hevoselle sopimaton. Hevonen

vääntelee yleensä suutaan myös silloin, jos ratsastajan käyttämät ohjasotteet tuntuvat epämiellyttäviltä. Jos eleet jätetään huomiotta tai estetään liian kireällä turpahihnalla, hevonen voi saada vammoja suuhunsa. Suun eleet saattavat kertoa myös muusta hevosen kokemasta epämukavuudesta.

Turpahihnaa käytettäessä täytyy ottaa huomioon myös se, että hevonen hengittää pelkästään sierainten kautta. Rasituksessa sierainkäytävien on pystyttävä laajenemaan mahdollisimman paljon hapensaannin turvaamiseksi. Liian kireä tai liian alas kiinnitetty turpahihna voi rajoittaa merkittävästi hevosen hengitystä.

Kuolaimet vai kuolaimettomat suitset?

Useimmissa suitsissa on hevosen suuhun laitettavat kuolaimet. Kuolainten on oltava siileät, ehjät ja puhtaat, jotta ne eivät riko suun limakalvoja. Jokaisen hevosen suu on yksilöllinen, ja kuolainten tulee olla kaikilta mitoiltaan suuhun sopivat. Kuolaimia käytettäessä on varmistettava, että käytetyt otteet eivät satuta hevosen suuta.

Toisinaan hevosilla käytetään kuolaimettomia suitsia. Kuolaimettomien suitsien kautta hevonen tuntee ohjasotteet turpansa päällä ja ympärillä. On tärkeää, että kuolaimettomat suitset istuvat hyvin, ja että ohjasotteissa käytetty paine pysyy miellyttävänä. Joissain kuolaimettomissa suitsissa paine turvan päällä kiristyy vipuvarren avulla (esimerkiksi hackamore). Niiden käyttöä kannattaa harkita tarkkaan, koska

ratsastajan käyttämä ohjaspaine tuntuu hevosen turvan päällä huomattavasti voimakkaampana ja voi helpommin aiheuttaa hevoselle kipua. Esimerkiksi sidepull-suitset tai kapsoni ovat hackamorea lempeämpi kuolaimeton vaihtoehto. Kaikissa tilanteissa, joissa ohja, talutusnaru tai liina on kiinnitetty kuolaimkeen, tulee huomioida hevosen suun hyvinvointi. On tärkeää opettaa hevonen seuraamaan kuolaimen painetta, jotta sillä on mahdollisuus välttää tuntuman kiristymisen. Tämä koskee myös taluttamista, juoksutamista ja ajamista. Koulutuksen alkuvaiheessa voidaan opettaa ohjasotteita ja liinassa työskentelyä esimerkiksi kapsonissa.

Kovempi kuolain ratkaisee harvoin ongelmia

Erilaisilla kovilla kuolaimilla, esimerkiksi hevosen suuhun vipuvarren avulla vääntöä aiheuttavilla kuolaimilla, saatetaan yrittää ratkaista tilanteita, joissa hevonen reagoi ratsastajan mielestä ohjien pyyntöihin huonosti. Todellisuudessa ongelmat johtuvat yleensä ratsastajan kokemattomuudesta, hevosen puutteellisesta koulutuksesta tai hevosen kokemasta kivusta, pelosta tai epämukavuudesta. Tällöin kovemman kuolaimen käyttö tai esimerkiksi turpahihnan liiallinen kiristäminen eivät ratkaise ongelmia.

Kapsonia käytetään yleensä hevosen kouluttamiseen maasta käsin rinnalla kulkien tai liinassa juokuttaen. Hevonen voidaan kouluttaa myös ratsastukseen kapsonissa. Kapsonia käytettäessä hevosta ohjataan ohjista tai liinasta, jotka kiinnitetään turvan päällä olevaan metallivahvisteiseen hihnaan.

Juokseva martingaali on lempeämpi apuohja

Juokseva martingaali on oikein sovitettuna hevoselle yleensä harmiton apuohja, joka suojaa ratsastajaa, mikäli hevonen muuten esimerkiksi maastossa kiihtyessään saattaisi heittää päätään korkealle kohti ratsastajan kasvoja. Joissain tapauksissa se voi myös ohjata aloittelevan ratsastajan vielä epätarkkoja ohjasotteita hevoselle miellyttävämmällä tavalla.

Tarkkana apuohjien kanssa

Ratsastuksessa käytetään joskus apuohjia eli suitsien lisävarusteita. Apuohjien tehtävänä on ohjata hevosen pään asentoa haluttuun suuntaan. Yleensä apuohjat ovat kuitenkin tarpeettomia, ja niiden käyttöä on syytä harkita tarkkaan.

Apuohjilla saatetaan yrittää korvata hevosen tai ratsastajan puutteellista koulutusta. Hevosen kehonkäytölle hyödyllisempi vaikutus saavutetaan, kun huolehditaan hevosen rentoudesta ja ratsukon molempien osapuolien riittävästä koulutuksesta.

Mikäli apuohjia käytetään, on tärkeää huolehtia, etteivät ne aiheuta hevoselle ongelmia. Apuohjien kuuluu pysyä löysinä tai vain keveällä tuntumalla silloin, kun hevonen liikkuu tavoitellulla tavalla. Ratsastajan täytyy tietää minkälaisissa asennoissa hevonen rakenteensa, kokemuksen ja koulutuksensa puolesta kykenee liikkumaan.

Muista sallia hevoselle liike

Hevoselle on tärkeää saada tasapainottaa liikkeitään kaulallaan, vaihdella asentoaan työskentelyn lomassa ja ajoittain venyttää kaulaansa sille luonnollisiin lepoasentoihin. Ratsastajan täytyy siis pystyä helposti löysäämään ja kiristämään apuohjia ja kiinteästi kiinnitetyt apuohjat täytyy välillä löysätä auki.

Erityisen haastavaa apuohjien käyttö on käynnissä ja laukassa. Näissä askellajeissa hevosen luonnolliseen liikkumistapaan kuuluu pään ja kaulan keinuva liike, jonka estäminen vaikeuttaa hevosen liikkumista ja jäykistää. Pahimmillaan se voi aiheuttaa pitkäaikaisia häiriöitä hevosen liikkumiseen ja kipeyttää hevosen.

Suojat ja pintelit

Hevosen jaloissa käytetään toisinaan erilaisia suojia, joiden yleisin tarkoitus on suojata jalkaa muiden jalkojen aiheuttamilta iskuilta. Suojat on osattava kiinnittää oikeaan kohtaan ja oikealle kireydelle, jotta ne pysyvät tiiviisti paikallaan eivätkä aiheuta hierymiä tai muita vammoja.

On tärkeää, että suojien hevosta vasten tuleva pinta on puhdas ja sileä ja suojat hevoselle oikean kokoiset. Epäsopivat tai väärin kiinnite-

tyt suojat saattavat häiritä hevosen liikkumista. Huolimattomasti kiinnitetyt suojat voivat irrotessaan aiheuttaa kompastumisriskin.

Vanhastaan on uskottu, että hyvin kireälle kiristetyillä pinteillä eli jalkasiteillä voitaisiin tukea hevosen jalkojen jänteitä. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Liian kireät tai epätasaisesti kiinnitetyt pintelit sen sijaan altistavat hevos- ta jalkavammoille. Yleensä suojat ovat parempi vaihtoehto, jos hevosen jalkoja täytyy suojata.

Toisinaan hevosen jalkoja on syytä suojata kolhiintumiselta suojien avulla. Silloin on huolehdittava, että suojat istuvat hyvin eivätkä hierrä. Hevosen jalkojen jänteet saattavat vaurioitua herkemmin, jos ne kuumenevat kuormituksen liika. Siksi suojien tulisi olla mahdollisimman hengittävät ja niiden käyttö rajoittaa vain tarpeeseen.

Ratsastajan varusteet

Ratsastajan varusteista suurin osa liittyy turvallisuuteen. Kypärä suojaa päätä ja turvaliivi vartaloa iskuilta, joita voi syntyä esimerkiksi satulasta pudotessa. Sopivat ratsastushousut ja -jalkineet estävät hiertymiä ja hevoseen takertumista.

Ratsastuskäsineet suojaavat käsiä hiertymiltä. Vaikka käsineiden käyttö on järkevää, tulee myös huolehtia, että hevonen ja ratsastaja oppivat toimimaan kevyellä ohjastuntumalla.

Jos ohjastuntuma alkaa aiheuttaa kipua ratsastajan käsiin tai kehoon, on muistettava, että sama paine on myös hevosen herkässä suussa sekä leuan ja niskan kautta koko kehossa. Paine, joka aiheuttaa ihmisen käsille kipua, aiheuttaa sitä varmasti myös hevoselle.

Hevosta ei pidä koskaan rangaista nykimällä tai vetämällä rajusti ohjista. Jos näin joudutaan tekemään esimerkiksi vaaratilanteen estämiseksi, on hevosen suu tarkistettava vammojen varalta tilanteen jälkeen.

Ratsastusraippa on merkinantoväline

On yleistä, että ratsuhevosille opetetaan raipalla annettavia merkkejä. Yleisimpiä raipalla pyydettyjä asioita ovat vauhdin lisääminen ja raipasta poispäin siirtyminen.

Hevonen ei luonnostaan ymmärrä raippamerkkejä. Siksi sille pitää erikseen opettaa, että tietynlainen raipan kosketus tai liike on pyyntö lisätä vauhtia tai väistää sivulle.

Hevosen ei kuulu pelätä raippaa, eikä ratsastajan lyödä hevosta sillä. Raipan on tarkoitus toimia merkinantovälineenä, eikä sillä ole välttämättä koskettaa hevosta lainkaan. Jos ratsastaja joutuu jatkuvasti voimistamaan apuja, syy löytyy yleensä ihmisen osaamisen tai hevosen koulutuksen puutteista tai hevosen terveysongelmista.

Kannukset kuuluvat vain kokeneelle ratsastajalle

Ratsastajan varusteisiin kuuluvat toisinaan jalkineisiin kiinnitettävät kannukset. Niiden tarkoitus on monipuolistaa ratsastajan käytössä olevia apuja tai voimistaa pohjeapuja. Kouluratsastuskilpailuissa on ainakin toistaiseksi pakollista käyttää kannuksia. Kilpailuissa saa käyttää valekannuksia, joista puuttuu nuppi.

Kannukset kuuluvat ainoastaan kokeneen ratsastajan jalkoihin, eivätkä ne silloinkaan ole

välttämättömät. Kannukset eivät saa osua hevosen kylkiin sattumanvaraisesti tai jatkuvasti. Pahimmillaan ne voivat aiheuttaa haavoja hevosen kylkiin.

Ainoastaan riittävän harjaantunut ratsastaja, joka pystyy hallitsemaan jalkojensa asentoja ja liikkeitä hevosen liikkumisesta huolimatta, kykenee koskettamaan kannuksilla hevosen kylkiä täsmällisellä, hevoselle kivuttomalla ja ymmärrettävällä tavalla.

Hevosharrastajan muistilista

- **VALITSE RATSASTUSHARRASTUKSEEN** sopiva talli huolella. Kun hevosten hyvinvoinnista ollaan kiinnostuneita, jokaista hevosta arvostetaan ja asioita pyritään katsomaan hevosen näkökulmasta, hevosilla on hyvät mahdollisuudet voida hyvin. Myös tallin ilmapiiri vaikuttaa sekä hevosten että ihmisten viihtyvyyteen.
- **HEVOSEN HYVÄ** hoito vaatii paljon osaamista ja työtä. Hevosta käsitellään lempeästi ja johdonmukaisen määrätietoisesti.
- **HEVONEN KOKEE** tunteita ja kipua samalla tavalla kuin muutkin nisäkkäät. Hevonen kertoo olostaan käyttäytymisellään, ilmeillään ja asennoillaan. Hyvinvoiva hevonen on levollinen, kiinnostunut ympäristöstään ja ystävällinen.
- **HEVOSET EIVÄT** osaa teeskennellä. Ihmisen tehtävä on opetella tulkitsemaan käyttäytymistä mahdollisimman oikein ja selvittää tarvittaessa käyttäytymisen syyt.
- **HEVONEN TARVITSEE** muiden hevosten seuraa, runsaasti tilaa ja mahdollisuuksia liikkua, puhdasta vettä sekä heinää useita kertoja päivässä.
- **PÄIVITTÄISEN HOIDON** lisäksi on huolehdittava muun muassa kavioiden ja suun säännöllisestä hoidosta, loishäädöistä, rokotuksista sekä kipujen ja sairauksien varhaisesta havaitsemisesta ja hoitamisesta.
- **KESÄN KUUMIMPINA** päivinä hevonen tarvitsee mahdollisuuden päästä varjoon. Hyönteisetkin voivat kiusata hevosta kesällä niin, että se tarvitsee esimerkiksi tuulisen paikan, suojan tai ötökkäloimen.
- **HEVONEN EI OLE** luonnostaan ilkeä tai vaikea. Jännittyneisyys, epä-mukavuus tai kipu voivat saada hevosen käyttäytymään arvaamattomasti tai aggressiivisesti.
- **HEVOSELLE TÄYTYY** opettaa ihmisten toivomat asiat. Kouluttamaton hevonen ei tiedä, minkälaista käyttäytymistä siltä odotetaan. Jokaisen hevosta käsittelevän ihmisen on johdonmukaisella toiminnallaan pidettävä hevosen osaamista yllä. Kouluttamisen tulee perustua palkitsemiseen, ei rankaisuun, kipuun tai pelotteluun.
- **KAIKKIEN HEVOSELLA** käytettävien varusteiden tulee olla juuri kyseiselle hevoselle istuvia ja ammattitaitoisesti sovitettuja.

HEVONEN ON ratsastajalle ennen kaikkea harrastuskaveri, ei harrastusväline. Jokainen ratsastaja on omalta osaltaan vastuussa siitä, miten hän toimii hevosen kanssa.

Ratsastus vie vain pienen osan hevosen päivästä. Muuna aikana hevosella tulisi olla mahdollisuus elää elämää, jossa se voi toteuttaa lajityypillisiä tarpeitaan: oleskella muiden hevosten seurassa, liikkua vapaasti ja syödä heinäannoksensa useassa erässä.

TÄMÄN OPPAAN tarkoituksena on antaa ratsastusharrastajalle perustietoa hevosen hyvinvoinnin edellytyksistä hevosharrastuksen parissa. Opas sopii niin ratsastuskouluoppilaille, hevosenomistajille, hevosten hoitajille kuin ratsastuksenopettajillekin.

Oppaan kirjoittaja **Anna Kilpeläinen** on ratsastuksenohjaaja ja hevostenkouluttaja, joka on perehtynyt erityisesti hevosten käyttäytymiseen, oppimiseen ja hyvinvointiin. Anna on työskennellyt 30 vuoden ajan ratsastuksenopettajana. Hän luennoi ja kouluttaa hevosalan harrastajia ja ammattilaisia ympäri Suomen. Lisäksi Anna toimii hevosalouden ammattiopintojen opettajana.

